

UVODNIK: RAZMISLEK O »NENARAVNOSTI« NARAVNIH NESREČ

Blaž Komac¹

¹ dr., glavni in odgovorni urednik

Naravne nesreče so nevarni naravni pojavi na stičišču človeškega delovanja in materialnega sveta, ki povzročajo škodo in žrtve. Kot smo že ugotovili, se je izraz uveljavil, čeprav je nejasen in napačen, saj naravne procese ločuje od družbenih vzrokov (Komac, 2024).

V nesrečah namreč ni nič naravnega, zato tudi razlikujemo naravne nevarnosti in nesreče. Nesreča je namreč nepričakovan in neizogiben dogodek, pri naravnih nesrečah pa pogosto vemo, kje se lahko zgodijo. Tudi posledice so večinoma predvidljive in jih je mogoče zmanjšati ali preprečiti. Tudi vse naravne nevarnosti ne postanejo nesreča in napačno je mnenje, da se nesreče zgodijo, ko naravne nevarnosti uidejo izpod človeškega nadzora in jih ne obvladamo več.

Teza, da so naravne nesreče od nas neodvisna zunanja motnja, preusmerja pozornost javnosti, medijev in odločevalcev na odziv in ukrepe po dogodkih, ne pa na vzroke. Naravne nesreče pa imajo pogosto družbene vzroke. Temeljna težava pri naših napačnih pristopih do problematike naravnih nesreč ni toliko narava ali njeno nepoznavanje, pač pa naše razumevanje stvarnosti. Analiza 1000 naključno izbranih omemb izrazov, povezanih z naravnimi nesrečami v korpusu *Gigafida 2.0.*, je pokazala, da je **poplava** najpogostejše opisana kot izjemen naravni pojav s pridevniki katastrofalna, obsežna, uničujoča, silovita, stoletna, grozeča. Redko so omenjeni družbeni vzročni dejavniki, kot so urbanizacija, upravljanje prostora in podnebne spremembe. V povezavi s **potresi** so redko omenjeni družbeni dejavniki, ki prispevajo k večji škodi, kot so gradbeni standardi, neustrezna gradnja ali pretirana urbanizacija. V povezavi s **plazovi** besedila obravnavajo sanacijo, manj pa urejanje prostora, krčenje gozdov ali slabo infrastrukturo. Pri **suši** se besedila ne osredotočajo na slabo upravljanje vodnih virov in načrtovanje rabe prostora, kjer ima družba del odgovornosti (Komac, 2017).

Miselni premik je nujen tudi pri urejanju prostora, pri čemer je poudarek na razvoju zemljišč, kar po Zakonu o urejanju prostora pomeni (3. člen, 36. odstavek) »*zaporedje načrtovalskih, upravnih ali investicijskih nalog, cilj katerih je razvoj stavbnega zemljišča do najvišje razvojne stopnje – urejenega zazidljivega zemljišča in pozidava takega zemljišča*«. Tak »razvoj« dolgoročno nujno povečuje ogroženost zaradi **poplav, potresov ali gozdnih požarov** (preglednica 1), saj se naselja s t. i. razvojem pogosto na silo in nepremišljeno širijo na nevarna območja. Tudi zato je bilo v Sloveniji v preteklih desetletjih na nevarnih območjih zgrajenih toliko stavb, da smo njihovo ogroženost normalizirali in se sprijaznili z njo. Na plazovitih območjih je na območjih najvišje ogroženosti 5719 stavb (1 % vseh), na območjih srednje in velike stopnje poplavitve ogroženosti je najmanj 4903 stavb (3,8 % vseh), gozdni požari pa ogrožajo 58 stavb. Na območjih najvišje kategorije ogroženosti zaradi zemeljskih plazov živi 2000 prebivalcev, na poplavno ogroženih območjih pa vsaj 7 % slovenskega prebivalstva. Pomenljivo je, da sta zaradi poplav ogrožena 2 % prebivalcev (0,4 % jih živi na območju velike nevarnosti, 1,6 % pa na območju srednje nevarnosti), zaradi zemeljskih plazov pa je tudi 0,1 % območij stavbnih zemljišč, ki so namenjena poselitvi v prihodnosti (Komac, Ciglič in Zorn, 2024).

Kategorija nevarnosti	1	2	3	4
Zemeljski plazovi	23,2	25,7	5,8	1,0
Poplave	12,6	8,4	3,6	0,2
Gozdni požari	0,06	0,06	0,0047	0,0054

Pri poplavah se upošteva območje veljavnosti.
Pri gozdnih požarih je 0 – gre za hiše zunaj gozda, ki obsegajo 99,87 %.
Pri plazovih je kategorija 0 neupoštevana v 44,3 %, v 4 % sta združeni kategoriji 4 in 5.

Preglednica: Delež (%) objektov oziroma stavb na območjih različne kategorije nevarnosti za zemeljske plazove, poplave in gozdne požare za 572.206 objektov. Vsote niso enake 100 %, saj podatki pri poplavah obsegajo območje veljavnosti analiz in je večina stavb zunaj gozda, pri plazovih pa ni upoštevana kategorija 0, ki obsega 44,3 % zemljišč (Komac, Ciglič in Zorn, 2024).

Dosedanje politične in strokovne odločitve (urejanje prostora, vodarstvo) so dajale prednost preprečevanju izgub pred spreminjanjem družbe, vendar so veliki naravni pojavi, kakršne so bile poplave avgusta 2023, zamajali miselni sistem, ki predpostavlja ločenost družbe in narave. Začutili smo potrebo po sistemski reformi tega področja kot tudi po povečanju odgovornosti posameznikov, k čemur že teži pravna praksa slovenskih sodišč (Komac, 2023b). Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami je končno tudi moralno ali etično vprašanje. Ali bi se lahko izognili milijonski škodi in žrtvam naravnih nesreč? Kdo je odgovoren? Ali so škoda in žrtve neizogibne? Bi jih bilo mogoče preprečiti s primernejšimi zakoni, infrastrukturo, neposeganjem na nevarna območja?

Začenjamo diskusijo o nujnih spremembah v načrtovanju in ravnanju ob naravnih nesrečah in po njih. Družba ima namreč pri tem večjo vlogo, kot smo bili do zdaj prepričani. Nenazadnje pa so globoke interakcije in povratne zanke med družbenimi in naravnimi sistemi v antropocenu prepletene do te mere, da postaja opredelitev, kaj je naravno in kaj družbeno, skoraj nemogoča.

Literatura

1. Komac, B., 2017. Prožna mesta – trajnostni razvoj in naravne nesreče. Trajnostni razvoj mest in naravne nesreče, Naravne nesreče 4. Ljubljana. <https://doi.org/10.3986/9789612549947>.

2. Komac, B., 2023a. Podnebno pogojene naravne nesreče in odziv sistema ZRP v Republiki Sloveniji. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.

3. Komac, B., 2023b. Pravo naravnih nesreč: Hierarhični premiki odgovornosti. Pravna praksa 42, 35–36.